

IO

SIVE DE

ΣΥΜΠΛΘΕΙΑΙ ΡΟΕΤΙΚΑ

DISSERTATIO PHILOSOPHICO - CRITICA

PARS PRIMA

QVAE

EX AVTORITATE AMPLISSIMI PHILOSOPHORVM ORDINIS

A. D. XIII. OCTOBR. MDCCCLXVI

AB HOR. IX.

ERVDTORVM VIRORVM EXAMINI SVBICIETVR

PRAESIDE

GOTTLOB BENEDICTO SCHIRACH

A. M. SEMINARII THEOL. ET ALVMNOR. REG. INSPECTORE

DEFENDENTE

CHRISTIANO GODOFREDO SCHÜTZ,

SEMINARII THEOL. SENIORE.

HALAE,

LITTERIS BEYERIANIS.

8
1766
16 3/4

IO

SIVE DE

ZYMPHAEIAI POETICA

DISSERTATIO PHILOSOPHICO-CRITICA

TAB. PRIMA

IN ACADEMIA ALBERTINA PHILOSOPHO-RHETORICA

A. D. MDCCCXXXVII

DE H. H. H.

ERUDITIONIS VIRTUTIS EXAMINE SVBSCRIBITUR

EDIT

GOTTLOB ERNST SCHIRACH

A. M. SEMINARI THEOL. ET ALIYOR. REG. INSCRIBITUR

REX INDENTE

CHRISTIANO GODEFRIDO SCHÜTZ

SEMINARI THEOL. SENIENSIS

HALAE

EDITIONE REGIA

AD
FRANCOGALLIAE
ET
MVSARVM DECVS
MARMONTELIVM.

AD
FRANCOGALLIAS
ET
MUSARVM DECAS
MAR MONTIVM

Quod optavi semper, VIR QUAVIS LAUDE
DIGNISSIME, cum primum suauitatem,
quam animus gratus ipse ingenuo homini adfe-
rat, experiundo didici, vt iis, qui non, quo gra-
tiae sibi referrentur, aut mei potissimum rationem
haberent, me tamen, quasi inscii ipsi, beneficiis
ornassent, illum humanitatis dulcissimum sensum
significare saepius possem, quodque per liberali-
tatem animorum magnorum iam aliquoties mihi
contigisse laetor, eius voluptatis et TE, MAR-
MONTELI, inscribendo TVO nomini illustri hoc
libello, profiteri auctorem, vt ad laudem TVAM
parum, sic ad officium meum iucundissimum esse
videbatur. Non igitur morem secutus patroci-
nio TVO trado libellum, quo mihi nec arrogan-
tius quidquam, nec leuius videtur, siue enim dig-

nus TVO plausu vltro eum nanciscetur, siue ex illis
auctori suo, indigna petenti, cumlaret culpam.
Gratias tantum, gratias TIBI reddo, quod, quam-
cunque libello huic impendi operam, excitasti,
fouisti, multisque sustentaſti praesidiis. Nam-
que dudum erat, quod rudes indigestasque ob-
seruationes de eadem, quam nunc tractare sum
ingressus, materia collegeram, cum incidens in
Artem TVAM poeticam, monumentum gloriae
TVAE sempiternum, ea inuenirem, quae diutur-
num desiderium frustra quaesierat. Disputaue-
ras enim de sensu participante itentidem, fon-
temque *similitudinis* et *vis*, idem etiam triplicem
illam, quam in hoc quidem libello tantum tetigi,
delectationem indicaueras, quod etsi pro insti-
tuto TVO breuius et quoad in narratione tantum
locum haberet, ita tamen luculenter accurateque
fece-

fecerat, ut mihi quasi monstrares locum, quo ef-
fodiendo aquae fontem sat benignum reperirem.
Qua tamen erga hominem ignotum humanitate,
quasi TIBI nondum satisfecisses, TE valde cupere
ostendisti, ut hanc dicendi materiam consulto
quidam tractaret. Quid igitur tandem sit, quo
TIBI me satis gratum exhibeam? Hoc, si me non
posse, plane prae me feram. En TIBI, quod de-
siderasti, opusculum, nisi perfectum, at inchoa-
tum, nisi optatum, at summae fidei et industriae
testem locupletem. Quodsi reperies plurima vi-
lia et nimis trita, parua cogitabis omnia initia so-
lere esse, meliora expectabis. Adderem plura
quae ad illud scribendi genus pertinerent, nisi et
TV orbi et TIBI ego notus essem. Nullas TV lau-
des admittis, quia omnes antecessisti; quae na-
tura sua sunt pulchra, non alieno egent ornatu;

quo

quo destituta, vt formosa puella, nitidiora splen-
dent. Non profecto TIBI dabo, quae TVTE a TE
ipse sumis. Ego vero TVAM in me benevolentiam,
cuius per literas, mihi humanissime scriptas, edi-
disti documenta firmissima, ita perspectam habeo
exploratamque, vt commendatione nulla, nisi hac
egere videar, quae neque verbis, neque homine,
sed virtute quaeritur et sapientia; cuius, quae ad-
est, partem aequitas TVA excusabit, indulgentia,
quae deest, eam compensabit. Flore patriae,
Musis atque mihi. Scripsi in Alma Friden. a. d.

XI. Octobr. MDCCCLXVIII.

NOMINI TVO PERILLVSTRI

addidimus

GOTTLOB BENEDICTVS SCHIRACH.

PRAEFATIO.

§. I.
Cum Socrates Ionem docens vim, quam in animos
hominum exferat poësis a), ridendo, opinor,
sui aevi interpretes, veriora legendi desiderium
procreasset, ipse hanc rem mecum paullo accu-
ratius pendere coepi. Iam vero adductus

aviditate intelligendi, an, quæ per duo fere annos cogitata apud me
constitissent, doctis viris placerent, edere statui, quorum primam
partem hæc dissertatio complectetur. Ionis nomen unde rulerit, in-
de patet. Differam de sensu, quo in legendis poetarum scriptis, reditus
ad nos, adicimur, quem nos cum Francogallis appellamus *Interesse*,
Græci *συμπράξεις* bene possunt vocare, ego tamen, quia sermo roma-
nus verbo caret, *participantem res seu participem rerum nominare audeo.*

B

Si

a) vid. in Platon. opp. Ionem. p. 361. sqq. ed. Francof. 1602.

Si qui sint, quorum religionem haec audacia offendat, ne libellum perlegant, rogo, non enim praestem eiusmodi, qualem ego hic traitem, materiam non amplius me eo redacturam esse, ut sequar *Ciceronis* b) et *Ernestii* c) auctoritatem; hac tamen me temere nihil esse abusurum, id praestare possum. Dictis, quae monenda esse arbitrabar, rem ipsam aggredior.

§. 2.

Amor sui ipsius in homine in omnibus actionibus conspicendus: incun- dus est et efficax, ut etiam ad virtutem nos ducat; affectuum fons, qui homi- nem continuo tenent; excitantur illi a poësi. Error inde natus. Quo- modo poemati commotiones sint tribuendae.

Natura benefica homini amorem sui ipsius iniecit, finxitque eum, qui, quaecunque percipit, ad se reuocet & inde aueretur, quae prauidere existimat sibi aut minus utilia, aut noxia etiam fore, cupiat et amet, quorum ad se pertinere putat utilitatem; cuius humanae indolis naturam subtilius excutere ab meo quidem consilio et hoc loco alienum arbitror, vim tamen tantum esse statuendam pater, ut quae- cunque agat homo, in iis conspicatur, nec cura quidem perfectionis et conseruatio sine ea consistere videatur, cum, quem ad amorem sui ipsius pellit natura, is perfectioni studeat necesse sit. Vinculum hoc certe est arctissimum, quo tenemur, homines conditione nati, so- cietatem humanam vel nostra ipsorum causa colere, cum omne in hanc societatem peccatum cum nostro damno sit coniunctum; beneficium idem maximum, quo et ad suauitatem vitae nihil potest esse dulcius, nec

b) vid. Orator. c. 62. In omnibus hoc fit artibus, ut cum id appellandum sit, quod propter rerum ignorationem ipsarum nullum habuerit ante nomen, necessitas cogat aut nouum facere verbum; aut a simili mutuari.

c) vid. Init. Rhetor. §. 288. Vocabula singula, quibus res appellentur, a posterioris aetatis scriptoribus petera nulla religio sit, si optimi non habeant eorum nomina, neque vel noua plane verba, conseruata analogia, fingere, in rebus nouis, si aliqua comunode transferri nequeant.

ostendit Youngius, g) cuius accuratae explanationi hic nihil addere lubet, nisi cum homo, qui se ipse amat, vi sua atque natura, idem ad agendum sit pronus, inde clarius intelligi, cur affectibus fere continuis obnoxius sit, diuersis illis quidem, lenioribus nempe et incitationibus, sed ad hominem occupandum idoneis. Clarum est vero, omnium ut cupiditatum ita commotionum originem a sensuum impulsione et phantasiae concitationibus esse repetendam. Quae vero praecipuo quodam modo et sensibus se imprimunt et phantasiam excitant, ea patet nos commouere etiam debere; quod cum de poësi valeat, in errorem nonnullos videtur abduxisse, qui hanc artem, naturam eius definiētes, commotionum interpretem appellarent, inter quos *Racinium* iuniorē h) ideo numerare placet, quod habet eius sententia, quo ad verum in diiudicanda vi poëtos proxime accedat, quin etiam viam ad illud inueniendum praeclare ostendat, quod post magis patebit. Commoueri nos poësi in aperto est, si eo intelligatur sensus, qui excitantur legendis poëmatibus; etiamsi commotiones proprie illae appellari non vltique possunt, i) sensus eosdem suauēs, iucundos, diuersos eosdem ab aliis sensibus esse ita constat ut esse obscurum videtur, quae sit natura huius sensus. Hanc itaque naturam examinare iuuat; positum sit autem inprimis, quod de *Φιλανθία* et eius natura disputauimus.

§. 3.

g) Vom wahren Werthe des menschlichen Lebens p. 61. 67. sq.

h) vid. Oeuvres de M. L. Racine. T. V. p. 44. sqq.

i) Non enim id concesserim *Cramero*, qui, quamuis multa laudabiliter proferat, nimis angustis tamen limitibus poësin circumscribit, appellando *commotionum animi elocutionem*. Sensus enim et commotiones animi siue affectus (*Empfindungen* und *Leidenschaften*) inter se vere differunt, utrumque autem regnat in Poësi. Neo idem ego sequor refutationem *Schlegelii* negantis, quae dixisset *Cramerus*, cadere in poësin pingentem, quod contra est, ut infra ipsa res docebit. vid. *Cramero* Ueberf. der Psalmen. V. Abhandl. p. 262. et *Schlegel* in *Barzeux* Einschränkung der schönen Künste p. 350. sq.

§. 3.

Qualis sit sensus ex pulchro quodam poemate natus, explicatur exemplo et natura hominis. Sensus est participans, qui definitur et explicatur. Poësis trahat res definitas, in sensus incurrentes, relatas ad nos, quae propter Fidæwslaw nos suaviter afficiunt. Auctores nostrae sententiae de sensu particeps rerum laudantur Abbtius, Marmontelius, Lessingius, Klopstockius.

Descendamus in nosmet ipsos, inquirentes in sensum, qui nos occupat, cum pulchra legimus poemata. Lego Didonis Aeneam amantis fortunam k); perfidus parat abitum, iam timeo amanti, comperit regina, dilectum Aeneam moliri abitum, et

Saeuit inops animi, totamque incensa per urbem

Bacchatur.

Corripit me ira, Aeneae succenseo: tum regina his verbis Aeneam compellat: l)

Disimulare etiam sperasti, perfide, tantum

Posse nefas? tacitusque mea decedere terra?

Nec te noster amor, nec te data dextera quondam,

Nec moritura tener crudeli funere Dido?

Mene fugis? per ego has lacrymas dextramque tuam te,

Quando aliud mihi iam miserae nihil ipsa reliqui,

Per connubia nostra, per inceptos hymenaeos,

Si bene quid de te merui fuit aut tibi quidquam

Dulce meum: miserere domus labentis et istam,

Oro, si quis adhuc precibus locus, exue mentem etc.

Qualis est ille sensus qui hic nos occupat? Videmus Didonem orantem, adsumus ei, percipi eius fortuna optamus, ut locum precibus Aeneas relinquat; quid est hoc aliud, nisi idem cum Didone facimus, exura quasi in ista mentis occupatione mente nostra, amantis infelicis affectus induimus.

B 3

Nos

k) Virg. Aen. IV. v. 290. sq.

l) v. 305.

Nos infortunia laedunt. m)

Sed unde haec quasi transformatio, unde haec animi affectio? Amor sui ipse hominem rapit ad coniunctionem cum iis, quorum secum videt similitudinem. Cum adspicimus feminam depereuntem virum, comparatione quamvis celeri et in seis fere nobiscum facta eundem in nobis deprehendimus humanitatis instinctum. Similis nobis est Dido; at infelix, at miserabilis; et hoc ipsum est, quo acrius mouemur; homines humanitatis indolem calamitate pressam dolemus, quae cum hic in sensu incurrat definita adiunctis, in vno, quod aiunt, individuo, eo magis nos copulat secum, quo adiuncta magis similitudinem augent. Id unicuique lectori hic contingere quare probem, cum pronocare vere licet ad omnes, qui non sunt crasso aëre nati? Exstitit igitur, quem descripsimus, sensus, reditu ad nos facto, qui deinde res ipsas participauit, adeoque sensus participans seu particeps, nisi antiquae quoad latinitatem, tamen n) qua vim et naturam recte appellatur. Nostra lingua nominari *Interesse*, vocabulo et ipso a Francogallis arcessito, supra dictum est. Sit igitur sensus participans *impressio animo facta, a rebus plane definitis, in sensu incurrentibus, relatis inter se, et ad nos, reditu ad nos ipsos deletians*. Possum tractare res, quae incurrant in sensu, nec aliud quidem genus tentare posse, intelligit quicumque vel leuiter hac arte imbutus cognoscit omnes artes elegantiores auribus et oculis delectandis consecratis o), atque sensus alios esse externos, internos alios. quae vero imprimuntur sensibus plane esse definita quem fugit? Quod dico relatas inter se et ad nos debere esse, id accuratius differendum videtur. Vniuersam rerum naturam cognatione continuata conspirare, ita certum est,

m) Horat. Art. poet. v. 103.

n) Scaliger Poet. L. III. c. 26. eandem poematum virtutem obseruans *efficaciam* dicit. Quod vocabulum, cum mihi alius naturam hominis investigatio nimis vagam videretur, faciendum putavi, ut quod magis e re mea esset, anteponerem.

o) vide praecelara inde collecta in Home Grundätze der Critik T. I. p. 45.

Vt iam antiquis philosophis exploratum haberetur, p) qui quidem rerum consensus nos cum natura ipsa vniuersa copulauit. Amor, quo ipse se homo fouet, incredibili eum pertentat laetitia, si ista relatio ad semet ipsum sensibus imprimatur, quae quo clariori apparet luce, eo dulciorem procreat voluptatem. Est autem poëseos in primis, efficere, vt delectationem in hac genere summam percipiamus. Ostendit enim illa nostrum omnia similia, hinc animas infundit et vitam rebus inertibus, hinc *turgent gemmae in palmiti, silent siluae, moritur herba languescens, rident prata.* Hinc ars ingeniosa, cuius opus est,

Par des traits divers de figures tracés

Donner de la couleur et du corps aux pensées

Breuef. q)

Hinc poësis etiam eisdem nobiscum affectibus habitatibusque naturam instructam omnem ostendit, bene gnara eius generis illecebris hominem duci delectarique. Imitans enim incola terrae Don Quixotium Ceruantis r) sui vbiq; similes quaerens exigit a poëta, vt ipsum se sibi ante oculos ponat, si adprobationem cupit. Ita est; ita animus hominum ad se omnia sentiendo reuocat, nec ullos sine relatione ad se ipsum sensus suauis cognoscit. Quid? quod ipsae imagines poëticae, quibus id nonnulli alii viri docti negarunt, sensus eius generis creant, qui res ad nos referunt cogitando, nec esse, nisi dum nostrum *ὀφθαλμῶν* adiungimus rebus, sensus posse experientia docet. Sed haec infra, vbi de poësi pingenti disseremus, curatius contemplabimur. Quo me interim hic duce, quo me magistro tutari melius possim, quam *Abbtio*, qui quidem omnes sensus in litteris elegantioribus tali ad

p) vid. Cic. de Nat. Deor. III, II.

q) v. Poësie diverses de M^r. Bernis p. I. qui addit: On a éclairci, on a fixé tous les principes de la poësie en disant d'elle, qu'elle est l'art de donner du corps & de la couleur à la pensée, de l'action & de l'ame aux êtres inanimés.

r) conf. Pope's Essay on Criticism. v. 267. sq.

ad nos reditu effici ita luculenter probat s), vt nihil fere sit, quod addam nisi grati animi et voluptatis pleni significationem, ex illo iam tempore debitam, quo me de eo, quod dudum antea agitaueram, incertum mirifice confirmauit. Vbi enim legens librum ad istum locum praeter spem omnem perueni, qui cogitationes meas sustentaret, aleret, illustraret, vt lactatus sum! vt praepudio gestiui! vt exofcularus sum librum! Iam verum cogitasti, tantus te vir confirmat! exclamans, iam tuam de vi poëseos eiusque natura sententiam audacius exprime! Attamen ne causa bona malo patrocínio cadat veritus, hucusque retinui impetum, dum *Marmontelius* meus stimulo ardentissimo me rursus instigarer, vreretque, cuius de poësi Arabum opibus pretiosiora praecepta, quasi mecum conspirasset Francogallorum lumen, ad id quod cogitasset, omnia redacta erant. Cui quidem viro dicendo librum, quae debeo ostendam. Cum vero iam in eo essem, vt profligatam operam publicarem vereque cogitarem, libelle,

I fuge sed poteras tutior esse domi t)

de hoc et ipso metu plurima limauit doctrina viri, qui idem et poeta doctissimus et iudex elegantissimus iure suo habetur; hic quis alius esse potest nisi *Lessingius*? Disputauerat enim vir sagacissimus in eo libro, quo contiguorum imperiorum poëseos atque picturae fines circumscribens per integram commentationem ad sensum participantem, praestigiarum creatorem respicere iubet, u) de Philoctete Sophoclis x) tam accurate, tam vere, tam eleganter, vt mihi gratularer, quem occupasset idem exemplum tractaturum tanti doctrina viri et copiosa explanatio. Nunc prouocare ad ea iuuat, quae sententiam meam amplitudine ingenti ornant. At cur haec dixi, cur hos autores ad stipulatoresque materiae meae hic nominavi? Scilicet futurum praeci-

s) Vom Verdiente p. 133. sqq. t) Martial. L. I. Epigr. 4. in

u) Laocoon. p. 49. 166. sq. praefertim 171. in fin. den Wörtlichen gebracht das Täuschende, worauf die Poesie vornehmlich geht, &c.

x) lege si diligis praecleara in libr. laud. pag. 34-49.

deo vt graui tutela egeam, qui ad vniuersam poësin omnesque eius partes accommodare hunc sensum velim et inde regulas deriuans, nullum poëseos esse locum pati, qui non hac materia illustratus pateret. Ad- do itaque bene providus, magni *Klopstockii*, quem poëseos naturam in- teriorem callere quis demum ignorat? definitionem poëseos y) me- am causam tam praeclare tueri, vt mihi vere hic grauius postea plura super hac re prolaturus. Ostendi itaque, esse sensum eiusmodi rei participantem in poësi, quae qualis sit nunc est videndum. Dixi cum nos delectare, iam addo diuersum esse, modo remissioem, modo ar- dentioem, vbique tamen non perspicuum, saepe obscurum; de qui- bus iam nunc differendum videtur.

§. 4.

Delectare sensum participantem et re et exemplis probatur; esse eandem ipsum non perspicuum saepe obscurum, ostenditur, sed tamen idoneum ad visionem efficiendam, de qua nonnulla notantur.

Quid tandem est, quo homo, sui ipsius amans, suauius affici dulciusque possit delectari, quam sensu illo, quo se multiplicatum videt, quo cernit omnia in orbe et vero et ficto eodem secum more agere, sentire, co- gitare? Quam fingere nobis ipsi possumus voluptatem maiorem ea, qua nosmet nos ipsi adspicimus inuenimusque ubique, aut nostrum si- miles, qua omnia ad nos pertinere deprehendimus, siue ad felicitatem nostram, siue infortunia facientia. Inest vero etiam posteriori generi voluptas; sensus enim misericordiae et doloris permistos esse, nec vo- luptate nullos condire sensus poësin liquet, id quod etiam nostri aevi Plato, scriptor in genere suo vnicus, satis probe demonstrauit. z) Fruare iam mecum lector humane! fruare hac voluptate! Agnosce mecum mobilem nostram naturam! Propinqua cladi suae patria, im- minente periculo summo, cum trepidant concurstantque ciues exani-

C

mes

y) vid. den Nordischen Aufseher. T. II. 105. St. pag. 381. sq.

z) vid. incomparabilis Mosis Mendelii F. Philosophische Schriften II. Th. p. 1. 66.

mes timore, gemitu et luctu priuata et publica omnia circumsonant, oraculi effatum deposcit ad necem Menoecium Creontis filium, quo devoto excidium Thebarum aueritur. Creon, ut est paternum pectus, expauescens, filio seruando studet, et vrbe amouendo. Tum iuuenis Menoecus, patriae amore correptus, heroico haec profert corde :

Μὰ τὸν μετ' ἄστρον ζῆν, Ἄσπν τε Φοῖβιον,
 Ὅς τὰς ὑπερτεῖλαντας ἐκ γαίας ποτὲ
 Σπατὲς ἀνάκτας τῆς δε γῆς ἰδρύσατο.
 Ἄλλ' εἰμι καὶ εἰς ἐξ ἐπαλξεων ἀνδρῶν
 Σφάξας ἑμαυτὸν σπῆν ἐς μελαμβραδῆ
 Δράκοντος, ἐνθ' ὁ μάντις ἐξηγήσατο,
 Ἐλευθερώτω γαίαν, εἴηται λόγος.
 Στείχω δέ, θανάτε δάρον ἐκ ἀισχρὸν πόλει
 Δύσων, νότῃ δὲ τὴν δ' ἀπαλλάξω χθόνα a)

Quomodo afficimur haec legentes? Nonne vrenti affectu tacti miscemus cum misericordia amorem ardentem Menoeci? moueris mecum, consule pectus tuum; unde haec emotio? Nempe homo est Menoecus, tui similis idem; patriam diligit, heroicam spirat virtutem, et plane singularem, at cuius in te subito deprehendis semina, gaudes itaque, esse in te tam laudabilis facti facultatem, te ipse melius nunc cognoscis, supra te ipse extolli videris. O ineffabilis laetitia! o voluptas suauissima! quae inde redundat,

quae te tibi reddat amicum. b)

Hac, quasi diuino quodam afflatu, raptus ardes, coniunctus cum hoc amabili iuvene, et quoad potes, cum choro canis :

— — ἀγαμέθ' ἀγάμεθα
 Ὅς ἐπὶ θάνατον οἰχεται
 Γῆς ὑπερ Πατρῶας.

— — — — —
 Γενόμεθ' ὄδ'ε ματέρες
 Γενόμεθ' εὐτεκεοὶ Φίλοι c)

Quem

a) v. Euripid. Phœniss. v. 1013. sqq. pag. 148. edit. Barnesi.

b) Horat. Epist. lib. I. ep. 18. v. 97.

c) Euripid. I. I. v. 1061. sqq. 1067. sq.

Quem demum talia non tangerent? Quis est tam inhumanus, quin idem sentiret cum choro? Atqui hic est, quem voco sensum participantem. Hic iam video fore plerosque qui omnia, quae significassem, sensitse se negent, plurimos, qui perobscure confirmant. Id vero ipsum est, quod volui. Quum enim omnis sensus ex pluribus reperitur compositus, quam cogitatio, adeoque etiam iste particeps rerum in poësi, quia singula cogitatio pars est integri illius, quem sensum appellamus, oriundum ex signis pluribus, patet inde, hunc sensum, quoad singulas partes, obscuriorem cogitatione debere esse. d) Quae quamvis vera sint, non efficiunt tamen, ut concedam eruditissimo Franco-gallo e), nequaquam mentem nostram poëseos praestigiis ita capi, ut esse praesto rebus ipsis videremur; imo vero probant nos cernere, quamquam non oculis corporis, quamquam lufos specie, apud Aristophanem *Socratem* sedentem in alto calatho, dolere cum *Philoscete*, horrere cum *Oedipo*, magna cogitare cum *Cido*, amare cum *Oresmanno*. Imitationem hanc tantum esse in ista occupatione lubenter obliti alii ipsi reddimur; neque haec est imitatio, ut vult Boffius, si dolet ipse historio Horatium sequutus,

— Si vis me flere, dolendum est

Primum ipse tibi. f)

nisi plane verbis ludere ceu talis velimus. Neque sententia viri de delectatione, quam percipimus, iterum eandem tragoediam legentes, omnino vere se habet. Quanto rectius illo, qui omnia molitur sapienter, Marmontelius, hanc ipsam rem, mecum plane conspirans, tractat, ubi de tragoediae delectatione quaerit. g) Est vero ita planum, nos suavi illo sensu et mentis occupatione deceptos res cernere

C 2

ipsas,

d) Si plura cupis, adi optimi Mosis Philosophische Schriften. 1. Th. 10. Br. & 2. Th. p. 13. sqq.

e) Du Bos, v. eius reflexions sur la poësie & la peinture T. I. Sect. 43.

f) Horat. Art. poet. v. 102. sq.

g) vid. eius Dichtkunst, 2. Th. Cap. 10. p. 152. sq. & aliis pluribus locis huius cap.

ipsas, tanquam nobis praesentes, et non de tragoediis solum, verum etiam de aliis poematibus valere, vt iam antiquissimi artis inuestigatores, praesertim vere sapiens *Longinus* itentidem hanc visionem, Gallis dictam *Illusion*, palam facerent, hic etiam eam integro capite indagaret, h) Cice-

h) Cap. XVI. ubi, ut viri doctissimi semper crediderunt, non de imaginibus, quas nos vocamus, sed de *visions* (*Illusion*) exponit, quod acutum Boilauium aliosque non perspexisse miror. Cum dicat Longinus, esse ἐνόνημα λόγῳ γυναικῶν ὁπῶν τῶν παρῆλαστον, & addat: ἰδίως ἐπὶ τῶν κενράτην τῶν οὐρα, ὅταν ἀλλή-
 γης ἐπ' ἐνδυσιασμοῦ καὶ πάθος βλίπιν δοκῆς, quod diserte de omnibus & flo-
 lis imaginibus dici nequit. Neque alia est ἐνάργεια seu *evidentia*, quam effectus *visionis* (*illusionis* gallicae); omnia oculis subiecta, ἐναργῆ cerno in ista occupatione
 mentis, ἐν τῇ φαντασίᾳ, qui effectus dum praestat, quae potest, summa, ἐκπληξίς
 appellatur. Adstipulantur sententiae meae a Tollo ad h. l. loca Dionysii Halic.
 laudata, omni-que antiquitas. Cum vero in illa visione imagines rerum necesse
 sit conspiciam, hisque ex imaginibus videndis consociatur *visio*, facilis fuit viro-
 rum doctorum error. Quae cum ita sint, assentiri non possum doctissimo *Lessingio*
 (condonabit mihi modestia magni viri) arbitranti in *Lacoont* p. 149. veteres,
 quas nos imagines poëticas appellemus, eas *φαντασίας*, & *illusionem* nostram ap-
 pellasse ἐνάργειαν. Aristoteles enim *Rhetor.* III. 4. & 10. pag. 473. ed. Cantabrig.
 εἰκόνας τῶν ποιητῶν diserte nominat comparationes, quas nos etiam imagines di-
 cimus. Longinus autem integro capite 37, quod nunc quidem amissum recte lu-
 gemus τὰς περιβλάσας καὶ εἰκόνας separatim tractauerat, vbi imagines nostras
 poëticas querendas fuisse, multis, si opera esset pretium, colligere possem. For-
 tasse me aliquid iuuauit editio noua & splendida Longini, quae nunc in Anglia
 paratur exhibitura nonnulla, quae in nostro textu nunc desunt. Et locus a sum-
 mo viro ex *Plutarcho* commemoratus quid aliud nisi me tuetur? Num εἰ ποιητικῆς
 καὶ φαντασίας, si sunt ipsae imagines, possunt esse ἐνύπνια, somnia vigilantium?
 Num imagines possunt esse itarus mentis & affectiones ipsae? At tum res admo-
 dum vere se habet, si *φαντασία* est *visio*, tum status mentis a *Plutarcho* cum alio
 statu scite comparatur. Exempla Longini ipsius probant visionem, visus seu ima-
 ginibus occupatam, mentis esse affectionem eam, quam nos vocamus *illusionem*,
 quamque oportet iragines suppeditare.

Cicero i) vero et Quintilianus k) ad orationem imitantem poësin hoc in genere vim eius praeclare transferrent. Primum igitur poëtam amabilis ludit species, qua felici fraude qui caret, poëtica cum carere vena plane contendo; post sub oculis visa sua subiiciendo, si ad pectus humanum aditum norit, in quo officio poëtae exponendo omnis nostra disputatio versabitur, lectores adiungit rebus, secum rapit, quo vult, et ducit, et transformat, quo etiam modo vis diuini hominis Socratea comparatione cum magnete l) mirifice illustratur. Etenim

Ille per extentum funem mihi posse viderur
Ire poëta, meum qui pectus inaniter angit,
Irritat, mulcet, falsis terroribus implet,
Ut magus; et modo me Thebis modo ponit Athenis. m)

§. 5.

Diuerſa συμπαθείας vis, quoad hominum naturam et conditionem; Vnde optime colligitur, utrum aliquis indole poëtica gaudeat, an ſecus. De ſurore poëtico hinc nonnulla ducuntur.

Quoniam felices praestigias in poësi et fallacias sensus participantis defendendas suscepi, ne male, quae protulerim, videar differuisse, non eandem vbique, imo diuersam hunc sensum vim exhibere arbitror, nunc nos incendere, tollere, agitare, nunc pun gere, mouere, tangere, varias omnino induere vires. Cuius quidem discriminis duplex reperitur causa; altera ab hominis, a rei natura altera repetenda. Sunt enim, quorum cor triplici aere obductum ad omnem venustatis elegantiaeque sensum occaluerit, abiecti a natura ad humilitatem; sunt etiam, qui spinosis et tenuibus materiis assuefaciendo animum, cogitandis continuo rebus vniuersis et infinitis (abstracta vulgo vocant) non iam amplius in hoc orbe versari videntur, sed vt comicus Socrates ἀεγοβαρῶσι

C 3

Kee-

i) de Orator. II. c. 44. sq.

k) Institut. Orator. Lib. VI. c. 2.

l) v. Platon. Ion. Opp. p. 365. sq.

m) Horat. L. II. Epist. I. v. 210. sq.

Κρημύσαντες τὸ νόημα καὶ τὴν Φροντίδα
 Δειπνὴν καταμίζαντες ἐς τὸν ὅμοιον αἴρα n)

Quod hominum genus vel blandientes Zephyri, vel philomela canora, flores pubescentes, et pecus et aves, in praro viridanti constitutum nequicquam ad laetandum secum inuitarent. Arceo autem hinc profanum vulgus, cui humanitatis sensum eiicere fuit labor, habitatemque pulcra sentiendi a natura benigna inditam, quoad lieuit, destruere. Vis enim insita, vt doctrina solet et vsu promoueri, ita potest, si inculta iacens negligitur, debilitari. At iam nascentibus diligens et parca natura aliis fuit, aliis magis benigna et liberalis, quae quamquam ad sensum participantem, bene prouida nostrae voluptati, vnumquemque formauit idoneum, hunc tamen voluit magis eo moueri, quod suauē esset et dulce, illum grauitate et sublimitate. Hinc in varia studia et ipsa poetarum gens, alio aliud artis genus amplectente, scinditur. Qui vero omnino sensum participem rerum probe coluit, e liberali naturae manu accepto ad id negotii molli pectore, hoc est, qui facile mouetur, adeoque, vt res omnes fingere suas, earumque se participem reddere valeat, qui quiduis argilla vda imitabitur, seque, vbicumque velit, ponet praesentem rebus, aliis hominibus inuisis, atque Alcibiadem o) sequutus, mores itentidem induet plane diuersos, qui denique, quicumque voluerit, is erit, copulatus coniunctusque cum omnibus, eum natum dico poetam;

Huic Musae indulgent omnes, hunc poscit Apollo. p)

Si qui sit, qui ea se deprehendat, quam descripsi, instructum naturae felicitate, gaudeat ille, gratuleturque patriae de se poeta nato. Quaecumque enim de diuite poetarum vena mente diuiniore, de ore magna sonaturo, dici usu venit, eo certissime duco reuocanda, vt, qui sensu illo, participante res, satis vehementi, facileque mouendo maxime polleat, praecipua

n) Aristoph. Nub. v. 229. sq. p. 66. Ed. Kufter.

o) vid. Plutarch. de adulat. & amic. diuicrim. T. II. p. 52. ed. Xyland.

p) Vida Poet. Lib. I. v. 327.

cipua naturae dona poetica possideat. Neque alia est ratio furoris poetici, seu ἐνθουσιασμῶν, orationem ex ipso naturae habitu depromptam generantis; Cum enim phantasia ita valeas, ut facile quemvis animi motum induere, ut alienos affectus in te transferre, eosque apte, viuide, fortiterque pro rei natura exprimere possis, quo quidem furorem poeticum intelligendum optimi Critici dudum ostenderunt, q) illa affectuum concitatio, unde nisi ex sensu, quem descripsi, quo te attingunt alienae res ut propriae, quo alius plane redderis, proficiscitur? Quid, nisi illud ipsam inuait nomen ἐμφαντασιώτης, poetae a Graecis tributum? Quid nisi illud ipsum vel significatione sua indicat κατακωχή platonica? r) Hac etiam ratione affectuum interpretem poesin appellare cum Racinio s) & Cramero t), & peccus esse, quod non difertos solum, sed poetas etiam faciat, cum Quintiliano statuere nullus dubito. Fieri hinc etiam solet quod mirabile alias videri possit, ut qui iudicent de poematibus, reperiant in iis virtutes, quibus non labor studuit & opera poetae: cum enim Homerus mente atque phantasia interesset, quas describebat, rebus omnibus, cum totus in visione sua esset fixus, visa sic delineauit, ut nescius admirabiliter artem omnem praeciret, ita quisque poeta *adstupet ipse sibi*. Tradidit de hac felicitate poetae, quoad concinnitatem, a feruore animi profecta, qua inscia artificiose ambulat natura, quaedam Klopstockius, u) at, boni Dii, quantus vir! quantus ipse poeta! Enimvero & temporum antiquorum memoriae & nostrae aetatis experientia, nisi maxime mobilem, atque

q) vide praesertim Lowth de sacra poësi Hebr. Prael. XVII. p. 204. ed. sec. Oxon. edde Meric. Casaub. de Enthusiasmo. p. 10. sqq. & Breiting. kritische Dichtkunst p. 331. sq.

r) loc. supra citum. p. 365.

s) Oeuvr. T. VI. p. 43.

t) Poët. Uebersetzung der Psalmen T. I. p. 262. sqq.

u) In comment. praefix. Part. II. *Messiae*. von der Nachahmung des griechischen Sylbenmaßes.

atque ceu ceram formis hominis & naturis imprimendis facile sequacem, poetam neminem, ne disertum quidem agnoscent. Confirmant Ciceronis x) & Quintiliani y) de se ipsis aliisque testimonia. z) *La Fontaine*, nisi eo instructus sensu quomodo Ode illa nota Malherbiana a) ad poesin complectendam concitatus foret? Denique poetam bonum, sine inflammatione animorum, & sine quodam afflatu, hoc est, sensus huius, quem dixi, expertem, existisse neminem conredo. Hanc vero praecipuam mentis affectionem, poetis praesertim, & ut quisque iis facultate sentiendi pulera similis, tributam, tempora alia, velut femina ignis in silice latitantia seruant, alia euocant & ad flammam protrudunt. Notum est, quod de *Ronsardo* refert Petirus; quod idem diuiniorebus etiam viris accidisse exemplis pluribus, & ut solet vir tantae lectionis, copiosissime ostendit Illustris Klotzius. b). His igitur dictis, diuersam *συνπαθείας* vim, pro hominum natura atque conditione, apparere arbitror. Sequitur, quomodo differre eam credam, pro rerum ipsarum ad nos relatarum varietate, ut ostendam; in quo quidem omnis integrae dissertationis ratio versabitur, hic tamen quaedam ponere iuuat,

§. 6.

Diuersa quoad res συνπαθείας natura.

Solet pro vnus cuiusque hominis et natura et conditione, prout propior est relatio, una res ardentiori stimulo accendere atque alia, remissiori tangens et leniori incitatione. Iuuenem innocentem minus quam maritum, et hunc ipsum pro vxoris natura propius, minusue attingent haec Plautina:

Eia, mea Iuno, non te decet esse tam tristem ruo Ioui c).

Mul-

x) De orat. II. 45. et orat. 37.

y) Inst. Orat. VI. 2. extr.

z) Lege elegantissime hanc poeticam naturam pingentem *Vidam* in Art. L. I. p. 113. sqq.

a) Que croirès - vous races futures etc.

b) v. eius Comment. in Vidae Poet. p. 94. quam operam orbi litterario nauatam dignis quo efferrem laudibus quaerem, nisi esset *Klotzius*, cuius quidem laudem ego qui augere possim?

c) Casina Act. II. Scen. 3. v. 1-4.

Multae porro res nos *attingunt*, hoc est (quia latine accuratius vno verbo exprimere non licet, adeoque eo verbo sic semper utar) sensum participantem procreant, non per se, sed quod ad ea faciunt, quae nostrum sensum mouent. Itaque nos attingit et secum huc illuc Richardus d) transfert, quoniam timemus Elisaberhae, et puerulis indigna patientibus, nec, quae paraturum tyrannum videmus, non coniuncta cum fortuna oportet esse eorum, quorum fortunam humanitatis indoles nostram fecit. Quod si statuendum est, ut vere est, et postea curatius explicabitur, multas res per vinculum solam, quo alii sunt adnexae, nos attingere, neque per se iis *supra dictis* concitatio tribuenda videtur esse, neque omnino valere, quod acutissimus sane naturae humanae alias obseruator Sulzerus e) perhibet, nos natura nostra tum mali omnis tum boni participes fieri, qui quidem cum ipse arbitretur, eadem ratione nos specie boni & mali moueri, qua bono & malo ipso, non videtur antea respexisse ad horrorem instum nobis, quo, improbos detestantes, abhorremus ab omnibus, quae agant, nec *Medeam* rabie armatam nostrum sensum secum, quanquam moliendo parricidio arctius cum filiis coniungere posse, & *Mahomedum* pseudo-prophetam, quoad in eo est, sui auertationem tantum excitare. Sensus, quo abhorremus a rebus, plane iniucundus, per se particeps rerum existimari nullo modo potest. De malo, quod refert ad nostram felicitatem, nihil nego, at vero de malis moribus. Qui rem planiorem hic cupit exemplo, adeat Marmontelium f) docentem poctam, qua via pingendo incendio humanum pectus aggredi debeat. Quae de hac re altae indaginis etiam monenda videtur, iam diligenter percontari studebo, ubi pauca de origine poeseos, quae huc censeo pertinere, disputauero.

§. 7.

d) In Tragoedia nobili cognomine, artis huius magistri, amabilis *Weiffii*.

e) v. eius Theorie der Empfindungen, in der Berlinischen Sammlung vermischter Schriften bey H. Nicolai B. V. St. 1. p. 119. sq.

f) Dichtkunst, 1 Th. 7 Cap. p. 167.

D

Inſtinctus humanitatis, quae ſingularia viderimus communicandi cum aliis. Hinc origo poeſeos. De artis huius conſilio et quae inde confequantur, pauca monentur.

Habet hoc omnis humanitas, vt quaecunq; viderit homo audieritue ſingularia, grandia, admirabilia, quaecunq; praecipua cenſeat et viam vitam naturae relinquencia, cum aliis communicare, quo tradantur quam plurimis, enitatur. Quodſi Catonis animum magnum videt Lucantus, quaſi gratus felici ſuo fato, quod talis viri largitum eſt cognitionem, propagare ſtudet ad alia tempora alioſque homines, quibus forte eiſmodi cernere negatum ſit. Quo praefantiora, quae vidimus, reperiuntur, quo maior vis nos adficit, admiratione obſtupefactos, eo magis cupiditate flagramus, eadem viuide, planeque ita, vti a nobis conſpiciantur, aliorum ſubii- ciendi hominum et oculis et menti. Hinc vere ex animo depromiſit poeta talia:

ἔπον δὲ μεμῶσαι σφρα-
κτᾶν τε, καὶ ἀρτυγίας

— — — — — μὴ
 Σφαῦτοι χρόνος ἄλβον ἐΦάρπων
 σὺν δὲ Φιλοφροσύναις εὐμηταῖς
 Ἀγαστῆ δέξαιτο κῆμον g).

Simili correpti affectu, dato a natura, vt dixi, humano generi, poetae primi exſtiterunt. Cum enim, qui mobili erat peſtore, virtutes Dei cuiusdam aut praecipui mortalis penitus meliusque vulgo perſexiſſe ſe ſenſiſſet, vt frueretur ſecum multitudo noua illa voluptate, ipſeque, quae ſua eſſent, transferret in alios, multiplicatus adeo, cecinit in Deorum et illuſtrium virorum honorem carmina. Omnes autem animi motus non modo ſuum orationis genus, ſed et ſuum quemdam habent a natura ſonum vocis h). Hinc plura poematum genera, quae omnia

g) Pindar. Olymp. Ode VI.

h) vid. Lowth de poeſi ſacr. Hebr. Praef. IV. p. 46-48. ed. Oxon. ſecund. vbi ea reperiſtes, quae artem cauſae meae defendant.

omnia ex affectibus animi, sensum participantem, eiusque comitem, cupiditatem, cum aliis omnia, quae expediat, communicandi, et secum omnes coniungendi, generantibus originem traxerunt. Excellentes igitur poetae, non coeco quodam inspirati impetu, immortalia illa opera pepegerunt. Excitati rerum magnitudine, aut capti pulchritudine, affectuum pleni, ex animo vehementer moto, qui hominem in plurimas formas mutans, Proteum creat, hoc est, τὴν συμπαράδειον cum omnia sua vi euocat, deprompserunt verba, quae lectoribus, rebus sub oculis paene subiectis, penitus eas insigerent, dulcique lenocinio rursus eos cum aliis arcte coniungerent. Viderunt mortales immortalia opera, attoniti, artemque sollicita cura inuestigarunt, animadvertendis iis, quae alios caperent delectando; hinc disciplina poeticae artis ex ipsis poetis ducta et formata est, quae ingenii vestigia nunquam praecire, sequi semper est solita. Posteaquam principes poetae exprimentis, quae ipsi, sensus participantis ope, calida mente vel phantasia sensissent, attingere viderunt ciues suos, aucupio delectationis diligentius studuerunt, et ad omnes fere res transtulerunt feliciter. Quae cum ita sint, facile apparet, quid sit, quod tam varia poeseos genera in amore versantia, cuius quidem nec vllum est prorsus expers, omnia nos teneant; late enim patet amor et consensus vniuersae naturae mirifice tuetur. Sed postea de vnoquoque genere data opera acturus, hic tantum noto, inde intelligi, plura etiam inueniri poematum genera posse, quae si modo nos attingere valeant, et placebunt, et ingenio humano adferent gloriam; cuius quidem rei exempla idonea nunc antestari iuvat amabilis *Gleimii poemata prussica*, elegantissimi *Weissii carmina Amazonum*, *Willamouii Dithyrambos*. Sed et de his infra. Delectationem summum artis optimaе consilium cum Breitingero i) aliisque doctissimis viris statuendum videtur, cui sententiae nihil officere, quod de purgatione affectuum Aristoteles k) docuit, dudum viri praestantissimi ita probant,

D 2

vt

j) Critische Dichtkunst, 1 Th. 4 Abschn. p. 100, 109.

k) De Poetic, c. 6.

vt si Stagiritae rigidum satellitem l) hic refuarem, quod plane abundaret, dicendum haberem; neque me mouet, quod vir doctissimus, laude sua florens m) de coniunctis secum et permissis adfectionibus et aliis in tragoedia protulit; non enim affectus sua natura vbique delectant, id quod v. c. de horrore, de odio constat, sed quoad poesis nis excitandis *ουμπάδειν* euocat, auget, omnemque naturam propiorem nobis sistit. Non itaque *delectat poesis vt delectet*, vt notat vir elegantissimus, verum, aut quae separatim per se non delectent, accommodat delectationi, aut delectantibus sua natura maius quoddam aucupium delectationis, sensus participantis auxilio quaerit, in quo vberius explorando omnis labor meus, omnis cura versabitur. Cum ardet vehementer commotus animus, affectus vrgentis, ceu Horatius Bacchi sui, plenus, omnia secum connectere, commouere secum vniuersam naturam nititur, vnde amans ingentem terrarum coelique orbem eadem secum affectum commotione esse sibi persuadet n), interitumque amatae aut res amantium sinistras prata lugent et flumina o). Nos, quomodo haec adficient, supra notauimus. Fuit haec eadem iam antiquissimis temporibus humanitatis ratio, fuit haec eadem naturae ob-

l) Du Bos Reflexions sur la poesie et la peinture T. I. Sect. 44. p. 405. sqq.

m) v. Briefe zur Bildung des Geschmacks, 1 Th. p. 59-61. sqq.

n) Ariosto Rime diverse p. 17.

Vist' ho, dove il ferire
De' suoi begli occhi arriva,
In valle, spiaggia, o colle
Rider P herbeta molle
E di mille colori fassi riva,
L' aer chiararsi, e'l vento
Fermarsi al suon di sue parole attente.

Sed cur aliena laudo, cum domestica tam praecara habeamus? Quis est, qui non legerit, non admirans sit, non delectatus dudum *Kleistiano* illo incomparabili idyllo: *Sie stiebet fert, es ist um mich geschoben* etc.

o) Omnia nunc rident; at si formosus Alexis
Montibus his abeat, videas et flumina sicca.

Virg. Eclog. VII. 55. sq. adde Eclog. VI. 20. sq.

feruatio principibus poetis, quam mature excepit adcuratio notatio adeoque felicior. Plura adderem, nisi praeter ea, quae dixi, esset, quem interpretem omnis meae sententiae cooptare possim, multus in hac re et diligens Cefarotti p) ad quem amandare iuuat, qui vberiora cupiat de origine poeseos.

§. 3.

Duplex huius sensus causa, quarum altera est in similitudine, altera in vi sita.

At enim vero qualis est ille ad me ipsam reditus? quem ut eundem ubique credam tantum abest, ut, nisi diuersa aperiatur ratio, de omni re vltro, valde incredulus, ambigam. Nunquam enim adducar, ut nihil interesse mihi persuadeam discriminis sensus, cum *Medorum*, quo domino trucidato iusta perfoluat, video in medios hostes prorumpere, et neci se sponte sua proditurum haec dicere nouissima verba:

Tu rimorrai; che quando in ciel sia sculto

Ch' io vi debba morir, potrai narrarlo;

Che se fortuna vieta si bell' opra

Per fama al mondo il mio buon cor si scopra q).

Meam enim imaginem in *Medoro*, imo etiam me ipse conspicio, qui cupiditate innotescendi, si praeclara facta edidero, cum *Medoro* eadem trahar, et dulce ducam solatium admirationem sociorum humanitatis infortunio oppressum me ciere. Hunc igitur sensum nequaquam audio nihil prorsus differre ab illo, qui pectus legentis illam *aestatis* descriptionem teneat r):

— — O'er her glowing form

Harmonious, flow'd the flower-embroider'd vest,

D 3

Girth

p) vid. Eius commentat. vom Ursprunge und Fortgange der Poese, in der Neuen Bibliothec der Schönen Wissenschaften, B. 2. St. 1. praefertim p. 3-7.

q) Ariosto, Orlando Furioso. Cant. XI. St. 15.

r) v. Ogilvie's allegorical Poem on the Providence p. 26.

Girth with a mantling zone; — her lucid eye
 Beam'd sweetly-radiant; and her cheek outvied
 The cherry's deepening bloom. — — —

siue illa *Vzzii* nostri:

O welche frische Luft haucht vom bebüschten Hügel!

Welch angenehmer West durchzieht

Mit rauschendem behauten Flügel

Dies' holde Thal, wo alles grünt und blüht! etc.

Ego vero tantum absum, ut nullam statuum hic discernim, ut vltro naturam eius explicare meum esse ducam. Quodsi intimas pectoris latebras recludimus, legendis istis posterioribus poematibus desiderio quodam horum locorum et rerum nos teneri sentimus, in priori similitudinem solam effecisse voluptatem. Nimirum recte. Praeter similitudinem enim aliud quoddam agnosco vinculum, quo siue desiderio, siue timore in poesi adiungamur rebus. Quam quidem relationem in *vi* (influentiam barbari dicunt) inesse video, quam, cum malorum inde aut bonorum cogitatio oboriatur, res in nos habeant. Hac itaque duplici causa cunctam sensus participantis naturam contineri, inde deriuari posse, plane arbitror. Quoniam ita fert rerum natura, ut siue similitudinis quadam cognatione, siue vis cuiusdam vineulo omnia sint ad nos relata, et inter se, saltem apud poetas, ut vidimus, differat similitudo, et vis similitudine vacans per se efficax, nec quidquam nos attingere, eoque delectare posse patet, nisi hac inita via, qua fiat, ut ipsi, nos existere, suauiter sentiamus, dulcique illo lenocinio cum aliis connectamur rebus. Homo quo minus valet cernere, quae *caliginosa nocte premit Deus*, hoc est ad inuestiganda certe conicienda futura curiosior, adeoque per omnem vitam, ut in futura tempora laboret, et futuri cogitatio vitam omnem mirifice sustentet, in quo quidem summam artificis naturae sapientiam cernere mihi videor, quae haec operosae humanitati alimenta et dulcia laborum lenimina daret, vnde spe

ne

ne minima quidem vitae particula plane vacaret, id quod vel restatur colluctans cum desperatione, immerfus *Naso* calamitatum vi s). Haec vero futuri temporis cogitatio cum nos vbique tenet, tum legentes pulchra poemata, quorum in nos quaedam est vis, nobis sub oculis subiicientia. Siue enim eundem cum poetico illo nostrum statum aut fuisse perentiscimus, aut esse, vnde vti supra ostendimus, συμπαθεια nascitur, siue quoniam ipsi nobis natura nostra assentimur, fingimus quamuis obscure t), nos ea voluptate, quam describat poeta, frui aut esse fruituros aliquando. Hinc si Nisum et Euryalum u) conspiciamus, fore suspicamur in celerrimo mentis motu et subobsuro, vt olim talis nobis Nisus contingat, si *Popii Daphnen* x) legimus, in virgultis istis amoenis adesse nobis videmur amabili Lycidae et Thyrsi, arque cum iis versari, si *Gessneri*, si *Theocriti* Idyllia, pastores ipsi hoc aucupio delectationis reddimur. Quis regiam *Armidae* y), labyrinthum, diuinas pratorum, riuorum naturaeque ipsius delicias, mentis oculis conspiciens, non in his ridentibus hortis, si humano est sensu, ambulare sibi rapida emotione fingat?

Ὁ γὰρ νῆς τῶν ἰδίων λήθην λαβῶν
Πρὸς ἀπορείῃ τε ψυχὰ γωγυθεὶς πάθει
Μετ' ἠδονῆς παρέσι παιδευθεὶς ἄμα z).

Idem circa hanc rem Marmontelius, nescio quo poetices loco tetigit. Hunc igitur sensum participantem, ex vi, quam res poeicae in nos habeant, oriundum appello; diuersum illum quidem ab eo, quem similitudo prouocat, at cum eo tamen arctissima cognationis societate

con-

s) Epistol. ex Ponto, L. I. 6. v. 27. sqq.

t) vid. supra §. IV.

u) Virg. Aen. IX. 182.

x) Eclog. IV.

y) v. Tassi Hierusalème liberata, L. XVI. St. 1. 9. 10. sq.

z) Timocles comicus in *Διονυσιαῖς* apud Athenaeum L. VI. p. 223. et Stobaeum in Florilegio p. 509.

coniunctum; praeter duplicem autem hanc causam, vnde quae unaque tractet poesis eorum efficacia ducenda est, alia *corruptas* omnis tollenda esse mihi videtur.

§. 9.

Delectat ille sensus hominis intelligentiam, phantasiam, et sentiendi facultatem. Qua ratione intelligentiam delectet

At via reditus ad nos probe monstrata limen cordis adhuc clausum est; Fac pateat, dicat aliquis; namque facilis quidem aditus hominis ad hominem existimanti videtur esse, sed nihil est experientiaminus. Enimvero qui ipse se non peritus cognouit, difficulter hominis pectus petere arbitror. Quod ut efficiat, recte teneat:

Mille modis aperire datur mentisque latebras

Quique latent tacito arcani sub pectore motus a).

Si modo suauius hominis *intelligentiae*, *phantasiae*, et denique *sentiendi facultati* adferat. Hos sibi quando amicos conciliauerit, honeste et felici mercede corruptos, delectationis puta aucupio, non adibit solum pectus hominis, sed penetrabit, non mouebit, sed reget, atque ut Acheloi natae, incantando quocumque volet, facile trahet. Quomodo autem poeta intelligentiam recte delectat? Quomodo phantasiam et sentiendi facultatem? Quod attinet ad delectationem primi generis, poeta quasi fontem nouae cognitionis aperiet, siue res nouas cognitu suaues, siue nouo quodam vinculo, res quam maxime diuersas, inter se coniunctas, siue demum similitudines rerum antea non cognitae creans, variaque hac via pabulum cogitationum animanti, a natura cognitionis cupido, praebens. Quo quid potest esse ad delectandam intelligentiam efficacius? Hoc in genere maxime versari mihi *Horatii ars poetica*, et *Boilauii*, *Popii* de homine carmen, *Virgilii Georgica*, omniaque ea videntur carmina, quae, quia docent, inde nomen duxerunt, neque non illa, quae ingenii acumine maxime commendantur,

et

a) Vida Poet. L. III. v. 26. sq.

et *Satyrae*. Demulcent haec hominis amorem sui ipsius, quae cum intellexerit, acumine suo delectatur et gaudet, non quasi audierit aut legerit, sed quasi inuenerit b). Etili vero per se est suaue homini erudiri c), haec tamen carminis voluptas, posteriorum generum illecebris destituta, sola per se admodum exigua et leuis reperitur, quippe acriores stimulos oblectandi desiderante poesi. Quare fit etiam, vt intelligentiae lenocinium cum posterioribus coniungere optimi quique poetae soleant, nec vllum fere sit carmen, quod haec via vna ad suauitatem contendat. *Theognidis* enim, *Phocylidis*, aliorumque sententiis nominis huius honorem dare nullo modo possum. Qui iudicant itaque de vero carminum pretio statuendo, existimatores, excussis quasi his deliciis, ad praeceptiones omnia reuocantes et artis normam, nisi duplici induti persona, et sensum vinci a feueritate non passi, nae dulcissima illa carent voluptate ex gemina carminis efficacia oriunda. Viderunt etiam, qui homini delectando studuerunt, hanc duplicem et phantasiae et intelligentiae oblectationem sibi adeo finitimam esse, vt sine illa ne haec quidem placere recte posset d), nec in singulis quidem locis illius vsum negligerent. Itaque poeta delectaturus imitabitur, quoad res suadebunt, *Homerum*, qui fatorum diuersitatem docens pingit imaginem:

Διοί γάρ τε πίθοι κατακείνεται ἐν διὸς ἔδει
Κηρῶν ἔμπλευσι, ὁ μὲν ἐθλῶν αὐτὰρ ὁ δειλῶν e)

et *Hesiodum* virtutis arduum studium ita describentem

Τῆς δ' ἀρετῆς ἰδρωῖτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθνηκον
Ἀθάνατοι, μακρὸς δὲ καὶ ὀρθλὸς ὄμιος ἐπ' αὐτῆν, κ. λ. f)

Sed

- b) Longin. Sect. VII. p. 42. ed. Tollii φύσει γὰρ πως ἐπαίρεται ἡμῶν ἡ ψυχὴ ὡς αὐτὴ γεννηθεῖσα, ἐπιρῆκασεν.
- c) ἦδὺν τὸ μανθάνειν Aristot. Rhetor. L. I. C. XI. p. 146. ed. Cantabr.
- d) vid. Briefe zur Bildung des Geschmacks. Th. 2. Br. IV.
- e) *Iliad.* ε. Ω. v. 527. 54.
- f) *ἐργ.* v. 287. 599. compara illa *Gellertiana*: Der Tugend Pfad ist anfangs steil etc.

E

Sed cur, quae satis trita sunt et nota, pluribus explicem? Noto tantum, de quo dico, reditum ad nos effici delectanda intelligentia, cui suauitatem, quae retineat phantasiam, adiungi necesse sit.

§. 10.

De oblectatione phantasiae ex συμπραδείζ oriunda.

Sed haec iam per se satis est ad nos attingendos efficax, in qua etiam poesin regnare dudum est, quod viri docti monuerunt. Est autem huius generis oblectatio ea, qua naturae imaginem oculis meis subiectam, similis mei, aut vim in me habentis, deprehendo. De relatione similitudinis in tanta limitum meorum angustia, quae addam disputationi *Abtiii* g) non magnopere hic habeo; nonnulla tamen alio loco prolaturus, quae notatu digna visa sunt. Quod vero vir elegantissimus de imaginibus phantasiae ope vnius pictis notat, eas, si careant relatione ad hunc procreandum sensum non sufficere, pauca obseruare mihi liceat. Omni omnino caremus sensus excitatione, nulla ad nos relatione animaduersa, an participamus res, cum hanc Ouidianam legimus *veris* descriptionem:

Frigora iam Zephyri minuunt: annoque peracto

Longior antiquis visa Maeotis hiems.

Prataque pubescunt variorum flore colorum

Indocilique loquax guttūre vernat auis.

Herbaque quae laruit cerealibus obruta sulcis

Exferit e tepida molle cacumen humo. etc. h)

Vt de vi, quam in nos hi versus habeant, de qua supra egi i), nihil dicam, quales relationes, quanta nobiscum similitudo reperitur! *Prata pubescentia* nonne longe iucundissimo nostrae iuuentutis sensu nos pertentant? *Avis vernans*, nonne nos ad dulcissimam vitae voluptatem inuitat? *Herba, quae exferit molle cacumen*, quam venustum

simu-

g) Vom Verdienste pag. 133. 134.

h) Ovid. Trist. L. III. Eleg. XII.

i) §. VIII.

simulacrum hominis! Neque tamen homo ipse huc a poeta positus fingitur. Animaduertimus attem res inanimatas nostrum similes, id quod ad nos attingendos haud parum confert. Fert igitur mea sententia, poetas veras hanc esse naturam, ut sine omni relatione ad nos, tamen si differat inter se, nulla sit existimanda. Cum enim recens nata illa ars, cuius erat regere hominum animos, siue oratione pedestri antiquior, ut plerique perhibent, siue, quae paucorum est sententia, iunior, ad commouendos homines necessarium videret phantasiae persuadere, quae vim habeat in animam longe maximam k), ei accommodauit eloquentiam, visionemque imaginum in subsidium vocauit, quam naturae orationem esse scite animaduertit. Hinc, ut quaeque gens poliori cultura elegantior reddita est, linguae suae suppellectile vberiori imaginum gaudet, ut artem poeticam ardentiori studio excoluit, mutatorum verborum et translatorum diuitiori copia abundat. Hinc ut pictura poesis fuit, de referendis tamen naturae imaginibus ad nos mirum quantum sollicita. Namque illa ipsa naturae notatio peperit *translationes*, quae propterea, quod ad nos referunt res, cognitionem suauem habent, de qua bene disseruit antiquus existimator l). Comparationes et ipsae vnde, nisi ex hoc fonte, deriuatae sunt? Num alia de causa nos haec *folis* tam viuide picta imago tangit?

חוא כחזן יצא מהפתח

ישיש כנבור לרוץ ארח: m)

E 2

Habes

k) Lege, si obseruationem meam liquido demonstratam cupis, sagacissimum Marmon-
relum libr. laud. Cap. V. p. 105. sqq.

l) Aristot. Rhetor. L. III. c. 10. p. 473.

m) Psalm. XIX. v. 6.

Laetos sol referens gradus

Prodit ceu thalamo sponsus ab aureo!

Fidens viribus ut Gigas

Praescriptam stadii carpit ouans iter.

Lowth. p. 350.

Habes hic similitudinis iucunditatem, detinet te sol tecum tanta cognatione coniunctus. Quam multa me cogit angustia hic tacere; sed et aliis locis quaedam sunt reseruanda. Perspici vero etiam ex iis, quae diximus, satis potest, quid sit, quod poetae, locorum amoenitatem pingentes, soleant arbores, floresque ibi ponere definitos, atque nominibus additis oculos nostros ad eos aspiciendos dirigere. Quo participes huius voluptatis nos reddant, quasi ponunt nos in iis pratis, virtutis, arboribus. Praesto esse videmur *populo*, sub qua gemit apud Virgilium philomela, arbori incognitae vix fuisset praesentes.

— — — ἐν τε βαθείαις
 Ἰαδαίης ὄχθιοι χαμυνίτην ἐκλίνθητες,
 Ἐν τε νεστράτοισι γεγαυότες ἀναρέσι.
 Πολλὰ δ' ἄμμιν ὑπερθε κατὰ κράτος δονέοντο
 Ἄγγελος πτελέαι τε· τὸ δ' ἐγγυθεν ἱερὸν ὕδαρ
 Νυμφῶν ἐξ ἀντροῖο καταβόμενον κελάρυσθεν. n)

En! cur hic describam, quid lector humanus vnusquisque sentiat? quaere autem ex te ipso, cur adfides huic loco? Plane mecum de eo, quod dixi, conspirabis. Attamen optem, si pergam hoc Theocriteo loco legendo, vt ne plura ibi inueniam, quam oculis pererrantibus recte complecti valeo. Singula mirifice placent, at vero coniunctorum simul omnium vereor vt sit capax phantasia. Sed hoc loco haec obiter. Quamcunque mens, rerum pulchritudine concitata, imaginem offerat, non poetae sua sponte aptam esse, tum alii multi, tum bene monuit, qui adeo male sapientem his perstringit:

S'il rencontre un palais il m'en depeint la face,
 Il me promene après de terrasse en terrasse etc. o)

At qui in hac arte voluerit vera prudentia vti, in primis teneat, quid ad hominis animum attingendum faciat, quid sensum lectoris, quo rebus participando delectetur, euocare atque detinere possit, tum in omni genere, tum in imaginibus consiciendis videndum esse. Quid est enim,

n) Theocrit. Idyll. VII. v. 132. sqq.

o) Boileau Art. Poet. ch. I. 49. sqq.

enim, quod studii suus quaerat, quam delectare et mouere. Atque
 succlamat humani ingenii natura:

Le secret est d'abord de plaire et de toucher:

Inuentis des ressorts, qui puissent m'attacher. p)

Haec et ipsa d. cebit, quatenus in expingendo prodire debeas; atque
 omnem de *umbra poetica* et quae sunt eius generis, doctrinam attinet.
 Eadem magistra leuitatem voluptatis, quae verborum translatorum
 imaginibus irrepit in lectorum animos, aperiet, atque splendidioribus
 orationem distinguere luminibus suadebit. Homini nihil esse coniun-
 ctius nihil propius homine, eius discipulus cognosceat, adeoque non
 animas solum omnibus rebus infunder, corporibus induet, nobis, vt
 maxime potest, moribus, actione, effectu, vi appropinquabit, verum
 etiam hominem ipsam ibi collocabit, quo mentem nostram ducere vo-
 let, et dulci suauitatis aucupio retinere. Verum omnino est, atque
 de vniuersa natura pulchra valet, quod de nocturnae Dianae et placidi
 crepusculi amoenitate *Euae* instillat somnianti Satan:

— — — — now reigns

Full orb'd the moon and with more pleasing light

Shadowy fers off the face of things; in vain

If none regard. q) — — —

Id ipsum fuit, cur in antro illo, voluptatis sede, *Homerus* r) poneret
 nymphas, et *Poëssinus* Arcadiam suam ornaret sepulchro. Si plura
 quaeris exempla, optimos quosque lege poetas; non deerunt. Illud
 etiam hic norandum est, cuiuscunque rei a poeta pictae non mente
 complecti et sistere quasi potes imaginem, eam, quia non cognita est,
 nedum vt similis tui cernatur, neque re attingere, neque placere pos-
 se, tamen si singulae partes picturae admodum venustae sint. Idcirco
 iure suo reprehendit *Lessingius* Halleri s) in floribus atque *Ariostii* t) in
 laudanda Alcina intemperantiam. Hoc ipso vitio *Ouidius* laborare et,
 qui eum plerumque finitro sidere imitatur, *Nemesianus* u) videtur.
 Plura, quae huc pertinent, in locum de poesi pingente differo.

E 3

§. II.

p) Id ibid. ch. III. 25. sq.

q) Milton's *Paradise Lost*. Book V. v. 41. sq.

r) *Odysseus*. N. v. 102. sq.

s) In *Laocoön*. p. 168. sq.

t) *Ibid.* pag. 204. sq.

u) v. *Cynegis*. v. 243. sqq. et saepissime.

§. II.

Peroratio.

Iam attingat quaedam de voluptate, qua poësis *sentiendi facultatem*, συμπαθείας praesidio, perfundat, monere, et quanta sit eius cum phantasiae delectatione a natura sancita coniunctio, vnde denum efficiatur, vt quod de cingulo Veneris *Homerus* cecinit, de vniuersa poësi pronuntari possit:

Ἐνθ' ἐν μὲν Φιλότης ἐνθ' ἡμερος, ἐνθ' ἀρετὴς
Πάροφρασις, ἣτ' ἔκλεψε νόον πινυάπτες Φρονεόντων. x)

Sed produisse libellum video ultra quos limites egredi multa vetant. Non est itaque, quod addam, praeterquam quod, quae hoc libello didisputavi, inchoasse tantum indicem integrum quoddam opusculum, quo, singulis quibusque poëseos generibus illustrans observationibus, ex eo, quem posui, participante sensu ductis, ad eum ipsum omnia artis praesidia reuocabo, et quae inde consequi videbuntur, nouas forte, adnotationes adijciam; denique cum fundamentum artis ingeniosae posurum in hoc delectante sensu mihi videatur, pertractare hunc locum pro virium tenuitate aggrediar. Quoniam autem praecideo fore, vt in manus existimantium hic libellus sit venturus, primum petere liceat, ne, quoad viderint, quale aedificium futurum sit, praesertim etiam carentes delineatione, qua hic iure meo quodam me abstinco, reiiciant rudia caementa. Si denique addam, hanc esse vitae meae vilitati communi consecratae rationem, vt neque maleuolorum iniuriis propulandis temporis thesauros perdam pretiosos, cum diem me satis esse defendurum probe sciam, neque amicorum reprehensionem iustam aegre ferat perfectionis studium, idem vero ex vtraque parte, quo inimicos vlciscar, amicos reuerear, proficiendi meique emendandi copiam mihi faciam, omnia mihi dixisse videor, quae mihi ipse et orbi debebam.

x) *Iliad.* ε v. 216.

SCHIRACHIUS

SCHV TZIO SVO

S.

Ingentis laetitiae, qua causam meam palam defendendi studium **TVVM** me perfudisset, si documenta expromam vel maxima, consuetudinis quidem solemnitati, sed neque **TVIS** meritis, neque meae in **TE** voluntati satisfecisse videar. Facile enim suae gloriola, quae ex eius generis honore recedit, suae doctrinae specimine caruisses, paruo post tempore editurus, quorum vindicare sibi partem nemo alius possit, nec **TVO** proprio ex agro fruges prolaturus, ex alieno quaesitum quaerere necesse habuisses. Quod igitur, posteaquam **TIBI** desiderium aduocati causae, qui recte respondere posset, aperueram, illud munus non **TVA** plane causa, sed prono in meam tantum rem animo suscepisti, quodque in consilii mei societatem prompta venisti et amica mente, ut omnia, quae mos iubet celebrare, omittam, me **TIBI** sane quam multa debere, lactus profiteor. Quae omnia etsi per se incuanda, quoniam a **TE** proficiscuntur, honorifica etiam mihi esse recte censeo. Quantus enim voluptati additur honor cum is, quem magnus **SEMLERVS** vere diligit, **METERVS** virtutis et sapientiae antistes et exemplum diu iam complacuit, omnes probi et docti amant, omnes amantes doctum
et

et probum iudicant, cum is, quem plurimi amicum sibi optant, pauci nanci-
seuntur, obtingit integer amicus. Quibus, quaecunque ad laudem solent
esse amplissima, de TE dixi; namque SEMLERI et MEIERI studia adsequi
sola virtus potest, insignia laudis multi etiam sine virtute adsecuti sunt.
Neque etiam fieri potuit, quin TV quotidie SEMLERO fruens ad illam
optimae vitae normam respiciens, ut qui in sole ambulat inde colorem na-
tura ducit, sapientiae virtutisque studio perenni vitam consecraret TVAM.
Namque ego ipse, quoties cum tali viro collocutus, sentiendi liberalitatem,
magnitudinemque animi perspexi, ultra me elatus ardeo incredibili cupidi-
tate, vita ut mea, quoad liceat infirmitati, ad illius similitudinem in diis
accedat. Invidet paene hoc proficiendi studium conditioni TVAE, quae
TIBI ne vacuum quidem ullum tempus ab tanti animi conspectu relinquit.
Accipe itaque hoc loco amici, de TVA exoptatissima fortuna, quae et fu-
tura TIBI tempora quam felicissima spondet, candidam gratulationem.
Quanta sit TVI apud me, iudicio certo nata, exsultatio, hic quidem ver-
bis declarare nihil profecto attinet. Cum vero optem, nostram amicitiam
ad diuturnitatem propagari, similitudoque studiorum arctissimum sit vincu-
lum; imitemur coniuncto ardore SEMLERI nomen, hoc est, virtutum per-
fectionem, qua et ad stabiliendam nostram veram felicitatem nihil certius,
et ad sinceram, virtute alendam, amicitiam, nihil potest esse san-
ctius. Vale et me, ut facis, ama sospes. Ser. Halae

die XI. Oct. 1766.

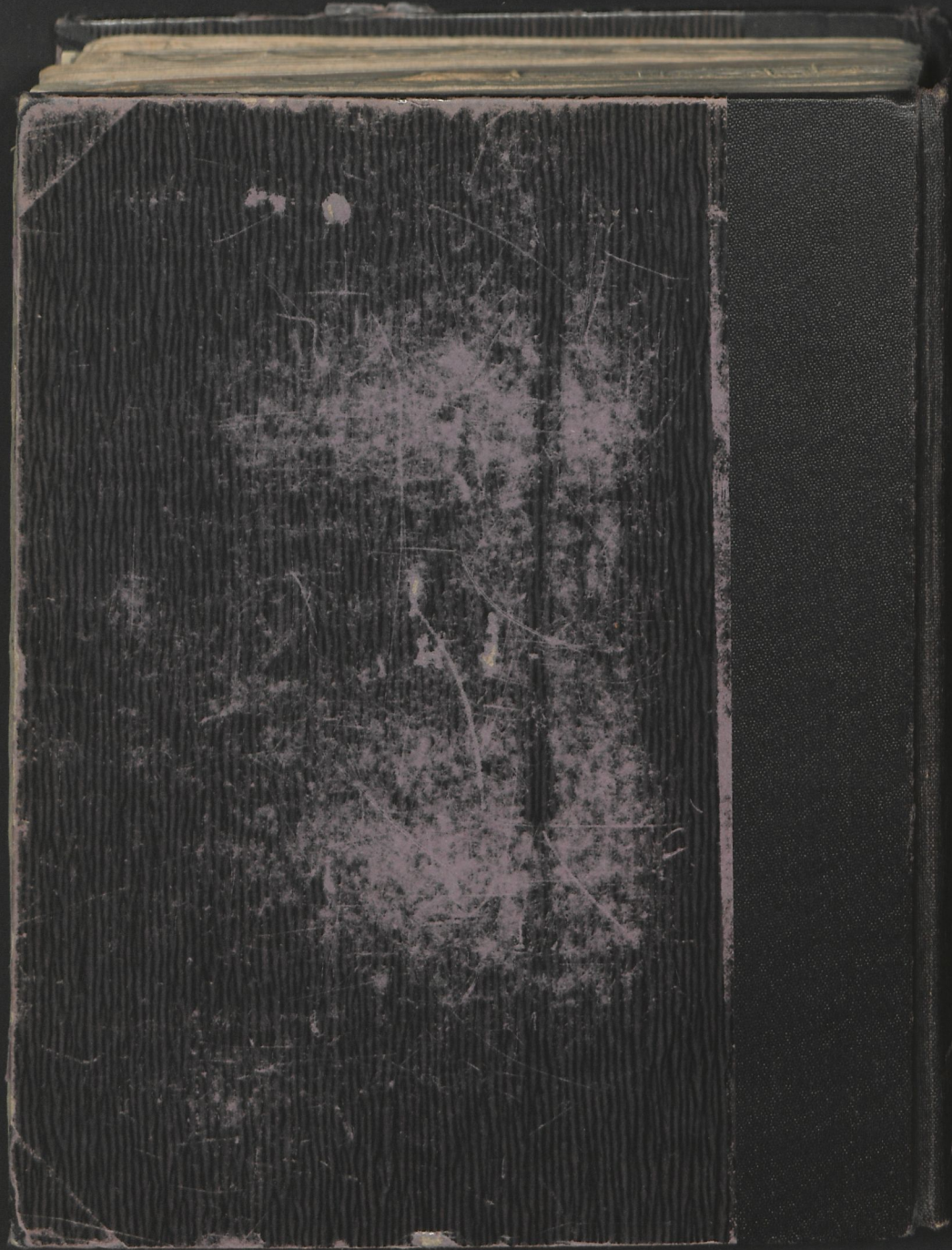
Halle, Diss., 1766-67

Rehro v

IO

SIVE DE

ΣΥΜΠΛΘΕΙΑΙ ΡΟΕΤΙϞΑ

DISSERTATIO PHILOSOPHICO - CRITICA

PARS PRIMA

QVAE

EX AVTORITATE AMPLISSIMI PHILOSOPHORVM ORDINIS

A. D. XIII. OCTOBR. MDCCCLXVI.

AB HOR. IX.

ERVditorVM VIRORVM EXAMINI SVBICIETVR

PRAESIDE

GOTTLOB BENEDICTO SCHIRACH

A. M. SEMINARII THEOL. ET ALVMNOR. REG. INSPECTORE

DEFENDENTE

CHRISTIANO GODOFREDO SCHÜTZ,

SEMINARII THEOL. SENIORE.

HALAE,

LITTERIS BEYERIANIS.